

روانکاوی شهریار

(تحلیل روان‌شناختی حیدربابایه سلام)

نویسنده:

سیاوش جمال‌فر

(عضو جامعه روانکاوی انگلستان)

نشر ساوالان

سرشناسه	: جمال فر، سیاوش
عنوان و نام پدیدآور	: روانکاوای شهریار (تحلیل روان‌شناختی حیدربابایه سلام)
مشخصات نشر	: نویسنده: سیاوش جمال فر
مشخصات ظاهری	: ۱۴۰۰، ساوالان
شابک	: ۲۱۸ ص، قطع رقعی
وضعیت فهرست‌نویسی	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۷۸-۹۷-۸
موضوع	: فیبا
موضوع	: شهریار، محمدحسین، ۱۲۸۵-۱۳۶۷. حیدر بابایه سلام - نقد و تفسیر
	: شعر ترکی آذربایجانی - ایران - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد؛ جنبه‌های روان‌شناسی
شناسه افزوده	: سیاوش جمال فر، نویسنده، ۱۳۲۳
پیگیری ارشاد	: ۲۲۸۴۲۴۳
رده بندی کنگره	: PL۳۱۴
رده بندی دیویی	: ۸۹۴/۳۶۱۱
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۸۷۸۴۹۵۰

نشر ساوالان

روانکاوای شهریار

(تحلیل روان‌شناختی حیدربابایه سلام)

نویسنده: سیاوش جمال فر

ناشر: نشر ساوالان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۷۸-۹۷-۸

تعداد صفحات: ۲۱۸

قطع: رقعی تیراژ: ۱۰۰

قیمت: ۸۰۰۰۰۰ ریال

آدرس: روبروی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، واحد ۲۱۴، نشر ساوالان؛ تلفن: ۶۶۹۵۱۹۴۳

www.savalane.com

کدپستی: ۱۳۱۴۷۴۳۹۸۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵	فصل اول: زندگی استاد شهریار
۱۶	- زندگی استاد شهریار از زبان خودش
۲۱	- اولین آموزگار و مدیر مدرسه ی قییش قورشاق
۲۵	- تعالی یا والایش
۲۸	- زندگی استاد شهریار
۳۲	- هماهنگی باورها و عناصر اعتقادی
۴۰	- عشق
۴۱	- نظریه ی مثلثی عشق
۴۵	- مصاحبه
۵۱	- دیدگاه های مختلف در باره ی شهریار و حیدربابایه سلام
	فصل دوم: حیدربابا
۶۱	حیدربابا کیست و یا چیست؟
۶۴	- دیدگاه یونگ
۶۶	- اتصال شاعر و زبان
۷۰	- حیدربابا اهل کجاست و به چه زبانی صحبت می کند؟
۷۳	- ترجمه های حیدربابایه سلام
۸۰	- نظیره های حیدربابایه سلام
۸۲	- حال و هوای حیدربابایه سلام
	فصل سوم: نظریه روانکاوی
۸۵	- زیگموند فروید
۹۱	- احساس غمگینی و افسردگی
۹۲	- ویژگی های اصلی روانکاوی
۹۵	- ذهنی سازی

- ۹۶ - شکل حیدربابایه سلام
- ۹۸ - انتقاد و سرزنش خود
- ۹۹ - احساس پوچی و ناامیدی
- ۱۰۵ - زیرساخت افسردگی
- ۱۰۷ - خودشکوفایی
- ۱۰۹ - نظریه‌ی کارل راجرز
- ۱۱۵ - نظریه‌ی آبراهام مزلو
- ۱۱۷ - ویژگی‌های خودشکوفاسازان

فصل چهارم: موسیقی و فرهنگ عامه در حیدربابایه سلام

- ۱۱۹ - حیدربابایه سلام و فرهنگ عامه
- ۱۲۲ - رفتارهای کودکانه (بازیگوشی)
- ۱۳۷ - جشن و سرور در روایتها
- ۱۳۹ - آداب و رسوم
- ۱۴۲ - اختلال پس آسیمی
- ۱۴۶ - عکس‌العمل‌های روان شناختی و فیزیولوژیکی به تنش و فشار روانی
- ۱۴۷ - عکس‌العمل‌های روان شناختی به استرس
- ۱۴۹ - عکس‌العمل‌های فیزیولوژیکی به استرس
- ۱۶۰ - درماندگی آموخته شده
- ۱۶۳ - یادواره‌ها
- ۱۶۷ - زندگی روزمره
- ۱۶۹ - ناملایمات و رویدادهای طبیعی
- ۱۷۱ - اضطراب و مکانیزم‌های دفاعی
- ۱۷۵ - عکس‌العمل تیپ‌های مختلف شخصیتی در مقابل استرس
- ۱۷۸ - صفات مشترک و صفات فردی
- ۱۸۰ - دلخوشی‌ها و تفریحات در حیدربابایه سلام
- ۱۸۲ - رفتار، شناخت و احساسات اجتماعی

فصل پنجم: مهارت‌های مدارا، مقابله و حل فشار روانی و استرس پس آسیمی

- تأثیر فشار روانی و استرس بر سلامتی ۱۸۹
- دستگاه ایمنی ۱۹۰
- کاهش استرس و فشار روانی ۱۹۲
- عکس العمل نسبت به استرس ۱۹۵
- استرس‌های روانی ۱۹۷
- الگوی رفتاری سنخ A ۱۹۸
- روش‌ها و مهارت‌های مقابله با استرس ۲۰۱
- مهارت‌های حل فشار روانی و استرس ۲۰۴

مقدمه

مدت‌ها بود در زمینه‌ی روانکاوی حیدربابایه سلام با خودم کلنجار می‌رفتم. تصمیم‌گیری در این زمینه با توجه به چالش‌های بسیار بزرگی که با آن‌ها مواجه بودم، بسیار مشکل بود. در این کار باید با چند مورد با خودم کنار می‌آمدم:

الف، صحبت کردن در مورد شاعر و عارف بزرگی چون استاد شهریار آن هم از یک بعد خاص یعنی بعد روان‌شناختی، مادگی خیلی زیادی در تمام زمینه‌ها لازم داشت.

ب، با توجه به این که استاد شهریار اهل آذربایجان و آذری زبان بودند، اینجانب هم افتخار هم ولایتی بودن را با ایشان دارم، واهمه داشتم که ممکن است تحت تأثیر آذری بودن قرار بگیرم و این امر روی تحلیل روان‌شناختی حیدربابایه سلام سایه افکنده و کار ناقصی ارائه کنم.

ج، ممکن است ایراد گرفته شود که چرا این کار تنها روی یکی از آثار و کارهای استاد شهریار، یعنی تنها روی حیدربابایه سلام انجام می‌گیرد. د، آیا تنها روانکاوی حیدربابایه سلام می‌تواند معرف و نشان دهنده‌ی

واقعیت‌ها و مواردی معین و درستی از عارفی چون استاد شهریار باشد؟

در مورد این که برای شروع کار باید بر ترس و واهمه‌ی خود غلبه کنیم، با یکی از دوستانم جناب آقای رحیم رئیس‌نیا نویسنده‌ی کتاب‌های با ارزشی چون، ایران و عثمانی در آستانه قرن بیستم، حیدر عموآوغلی در گذر از طوفان‌ها، آخرین سنگر آزادی و آذربایجان در سیر تاریخ ایران، مشورت کردم. ایشان این چنین مرا مورد تشویق قرار دادند، «خیلی خوشحال شدم، حتماً این کار را بکنید. چون پای در راه بگذارید که حتماً گذاشته‌اید، راه خود خواهد گفت که چسان باید رفت.» علاوه بر این از استاد محترم دکتر حمزه گنجی تقاضا کردم که نظر خود را در مورد این اثر اعلام کنند که ایشان پس از مطالعه متن گفتند که «خیلی خوب تهیه شده است.» استاد گنجی مؤلف کتاب‌های روان‌شناسی کار، روان‌شناسی اجتماعی، اصول و مبانی روان‌شناسی رشد، روان‌شناسی کار، روان‌شناسی فردی و ... می‌باشند. در مورد آذری بودن مشاوره، روان‌شناسی تفاوت‌های فردی و ... می‌باشند. در مورد آذری بودن و ترس از تعصب در این زمینه باید بگویم که نهایت سعی خود را به کار بردم که تحت تأثیر قرار نگیرم. در زمینه‌ی موارد دیگر هم باید بگویم که اولاً حیدربابایه سلام یک اثر هنری خاصی است که می‌توان گفت که برای بسیاری از آذری زبان‌ها یک استوره و الگو است. در واقع حیدربابایه سلام نقل و نبات و شب‌چره‌ی شب‌نشینی‌ها در آذربایجان و بسیاری از مناطق آذری زبان در تمام دنیا می‌باشد.

حیدربابایه سلام را می‌توان به دلایل زیر جدا از سایر آثار و اشعار استاد شهریار در نظر گرفت و جداگانه تحلیل کرد. اولاً حیدربابایه سلام مختص یک منطقه، یک کوه، یک روستا، یکسری از ساکنان روستا، قوم و خویشان، دوستان و آشنایان شاعر می‌باشد. حیدربابایه سلام درد دل، گفتگو، گزارش

حسرت‌بار، بیان یک موقعیت جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و حتی وضعیت روانی یک منطقه و افراد ساکن آن منطقه از زبان شاعر می‌باشد که چنین وضعی را شاید نتوان در سایر آثار استاد شهریار به طور اخص و مجزا مشاهده کرد. در حیدربابایه سلام استاد شهریار به طور ماهرانه زندگی، شخصیت، شغل، و روابط افراد را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و آن را به شکل کامل و با در نظر گرفتن تمام ابعاد بیان کرده است. در منظومه‌ی حیدربابایه سلام شاعر همانند یک روان‌شناس، افراد مورد بحث خود را می‌بیند و در مورد آن‌ها قضاوت می‌کند. لذا با توجه به این امر خواستم از بعد روان‌شناختی دیگری به حیدربابایه سلام نگاه بکنم که امیدوارم در این راستا حق مطلب را بیان کرده باشم.

در مورد ویژگی‌های غیر روان‌شناختی حیدربابایه سلام، افراد و کارشناسان زیادی به آن پرداخته‌اند، از جمله آقای جعفر خضوعی در «مکتب حیدربابا» به خوبی این جریان را تشریح کرده است. ایشان در این باره چنین می‌گوید: «شاعران و نویسندگان، احیاگران و بسط‌دهندگان زبان هستند و ادبیات هر زبانی کارخانه‌ی واژه‌سازی آن است. «فردوسی» را به نیکی می‌ستاییم که او بسی رنج برد و شاهنامه سرود و زبان فارسی را در عبور از تهاجم فرهنگ‌های مختلف پاسداشت و عجم را بدین پارسی زنده ساخت. و حال آیا ابداع حیدربابا نامه‌ها و نظیره‌های پی در پی بر آن گامی عظیم در این مسیر نیست؟ حیدربابا به زبانی ساده و به عبارتی به زبان محاوره و گفتار روزانه و روزمره‌ی مردم آفریده شد و از گوشه و کنار آذربایجان صداهایی به ندای شهریار لبیک گفتند و آن‌ها نیز «سلام» دادند. حیدربابا و منسوبین او چنان به مردم نزدیک شدند که از زبان آن سخن گفتند. از «فاطمه خالا»، «قاری ننه»، «ملا باقر»، و «میر ازدر» یاد کرده و

از «بی‌جورابی»، «بولاغ اوتی»، «اداخلی قیز» و «چشمه باشی» نام آوردند. واژه‌های «حیدربابا»ها هر یک فرهنگ واژه‌ای هستند که مردم ما آن‌ها را در «دیروز» جا گذاشته‌اند.

روانکاوی یک فرد مطرح کردن نقاط ضعف و یا نقاط قوت او نیست. بلکه بررسی و تجزیه و تحلیل وضعیت روانی فرد در برهه‌ای از زندگی می‌باشد. روانکاوی یک اثر هنری هم چون حیدربابایه سلام نیز از این امر مستثنی نمی‌باشد. در حیدربابایه سلام سعی کرده‌ام افراد، شخصیت‌ها، محل‌ها، رویدادها، رفتارها و خصوصیات افرادی را که هر کدام وضعیتی و خاطره‌ای را شامل شده و نمایندگی می‌کنند، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل روان‌شناختی قرار بدهم. چیزی که در این زمینه بیشتر قابل تعمق و توجه می‌باشد روح لطیف و حساس شاعر می‌باشد. به طوری که در بسیاری از موقعیت‌ها می‌بینیم شاعر در خواندن حیدربابایه سلام و یا خواندن بعضی از اشعار دیگر خود و یا اشعار شاعران دیگر، تحت تأثیر روح لطیف و حساس خود قرار می‌گیرد و دچار غم و اندوه فراوان شده و گریه می‌کند. این نوع بیان و ابراز احساسات مخصوصاً در خواندن منظومه‌ی حیدربابایه سلام که خود نماد زندگی با پایه‌های بسیار محکم روابط شخصیت‌ها، عوامل طبیعی، عوامل فرهنگی و عوامل اجتماعی می‌باشد، قابل تعمق می‌باشد. در این راستا تنها چیزی که می‌توان به آن اشاره کرد، این است که شاعر در دوران کودکی شدیداً تحت تأثیر چنین شرایطی قرار گرفته که عوامل دیگر به وجود آمده در زندگی شاعر باعث شعله ور شدن آن شده است.

روانکاوی کاوش در پیدا کردن ریشه‌ها و پایه‌های روانی رویدادها و وقایع مربوط به فرد در لایه‌های زیرین ذهن فرد می‌باشد. در روانکاوی، روان‌شناس سعی می‌کند با همراهی با درمانجو علل به وجود آورنده‌ی بعضی از عوامل

مرتبط با مسئله را از قسمت ناهشیاری ذهن به قسمت هشیاری ذهن درمانجو منتقل نماید، تا این که وقایع ناراحت کننده در گذشته، رنگ باخته و تأثیر منفی خود را از دست بدهند. در روانکاوای حیدر بابایه سلام نیز روان شناس می خواهد بداند که ریشه علل در کجا بوده و چگونه چنین اثر ماندگاری شکل گرفته است.

در روانکاوای باید به بعضی از اصول و مواردی که بیشتر برای روان شناس مطرح است توجه داشت. این موارد می تواند در زمینه های زیر باشند:

- چگونگی تجربیات دوران کودکی فرد که می توانند در آسیب ها، ناراحتی ها و اختلالات روانی دوران بعدی زندگی او نقش داشته باشند.
- عوامل خارج از آگاهی و هشیاری (ناهشیاری) فرد نقش مهمی در به وجود آمدن و هم چنین در ادامه ی موجودیت آسیب ها، ناراحتی ها و اختلالات روانی بازی می کنند.

- مراقبت های اولیه ی دوران کودکی ما، می توانند باعث به وجود آمدن چگونگی روابط ما در دوران بزرگسالی شده و شیوه ی ادراک ما از دنیای خارج را مشخص کنند.

- درک توانایی ها و نقاط قوت یک فرد همانند شناخت میزان آسیب پذیری او اهمیت دارد.

- عملکردهای روان شناختی همانند عملکردهای درونی فرد پیچیده می باشند. بنابراین یک روان درمانگر نه تنها باید به پیچیدگی های مشکلات توجه کند بلکه باید به همه ی دوران زندگی فرد و همه ی آن چه که می توانند در به وجود آمدن چنین وضعیتی تأثیر داشته باشند، توجه کند.
- روان شناس بایستی به دنیای درونی مراجع خود توجه داشته باشد و این که این جریان چگونه روی وضعیت روان شناختی او و رشد عوامل

مختلف، چه زیستی و چه اجتماعی تأثیر می‌گذارد، اهمیت بدهد.

بعضی از افراد معتقد هستند که آن‌ها قربانی سیستم تربیتی، آموزش و پرورش و به طور کلی سیستم اجتماعی هستند که در آن زندگی می‌کنند. آن‌ها ادعا می‌کنند که هیچگونه تقصیری یا کوتاهی در برآورد کردن نیازهای شخصی و اجتماعی خود ندارند، بلکه ناراحتی و اختلالی که آن‌ها اسیر آن شده‌اند، نتیجه‌ی نگرش منفی جامعه، ناپسامانی‌های اجتماعی و عدم تعلیم و تربیت درست چه در دوران کودکی و چه در دوران بزرگسالی بوده است. به طور کلی روان‌شناسان معتقد هستند که اختلالات روانی نتیجه‌ی سه عامل عمده می‌باشد: الف - عوامل ژنتیکی، ب - عوامل تجربیات دوران کودکی و ج - عوامل اجتماعی و استرس‌های زندگی فعلی فرد. در مورد عوامل ژنتیکی سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا می‌توان عوامل ژنتیکی را کنترل کرد و یا این که چگونه می‌توان در برابر شعله‌ور شدن آن‌ها مقاومت کرد؟ البته باید خاطر نشان سازم که شرایط اجتماعی و موقعیت‌های استرس‌آور و ناراحت‌کننده‌ای وجود دارند که باعث شعله‌ور شدن ژنهای نهفته و مکنون می‌باشند. باز این سؤال مطرح می‌شود که اگر ما بتوانیم عوامل اجتماعی و شرایط استرس‌آور و ناراحت‌کننده را کنترل کنیم باز هم دچار اختلالاتی که زمینه‌ی ژنتیکی دارند خواهیم شد یا خیر؟ پاسخ این سؤال بسیار دشوار است، برای این که ما چگونه می‌توانیم در زندگی اجتماعی عوامل متعدد استرس‌آور و ناراحت‌کننده را کنترل کنیم. آیا چنین امکانی می‌تواند وجود داشته باشد؟ می‌دانیم که زندگی و شرایط اجتماعی امروزه سرتاسر مملو از موقعیت‌های استرس‌آور و اضطراب‌زا می‌باشد، مخصوصاً این که امروزه هرچقدر زندگی ماشینی بیشتر پیشرفت می‌کند به همان اندازه اضطراب و استرس نیز

بیشتر می‌شود.

بسیاری از اختلالات و ناراحتی‌های روانی مبتنی بر نگرانی و شک و تردید درباره‌ی آینده می‌باشد که این امر ریشه در افکار و تصورات منفی دارد. آنچه که در افکار منفی بیش از همه فرد را رنج می‌دهد، نگرانی و دلوپسی از آینده می‌باشد و فرد بجای توجه و تمرکز به وضعیت و شرایط فعلی و آنچه که در دور و بر و در واقعیت وجود دارد، به تصورات و اوهام و نگرانی درباره‌ی آنچه که در آینده پیش خواهد آمد، تکیه می‌کند. این امر به قدری پیش می‌رود که فرد به هیچ وجه نمی‌تواند کنترلی روی آن‌ها داشته باشد و گاهی هم به علت ترس‌های افراطی و خاصی که دارد و برای احساس راحتی اجازه می‌دهد که این افکار هم چنان وجود داشته باشند که خود این امر وضعیت را هر روز بدتر و بدتر می‌کند.

این کتاب در پنج فصل که فصل اول با بررسی زندگی استاد شهیدار شروع می‌شود و سپس به نظریه‌های گفته شده و ترجمه‌هایی که از این اثر انجام گرفته است می‌پردازد. فصل دوم مربوط به حیدربابا و ویژگی‌های خاص آن اختصاص داده شده است. در فصل سوم نظریه‌ی روانکاوی مطرح می‌شود که بیشتر روی ناراحتی‌ها و اختلالات روانی و ریشه‌های آن‌ها تکیه می‌شود. فصل چهارم به موسیقی و فرهنگ عامه‌ی موجود در حیدربابا به سلام می‌پردازد. و بالاخره فصل پنجم به روش‌های کاهش و غلبه بر استرس و فشار روانی تکیه دارد.